

NHOs Kompetansebarometer: Temanotat nr. 1/2015

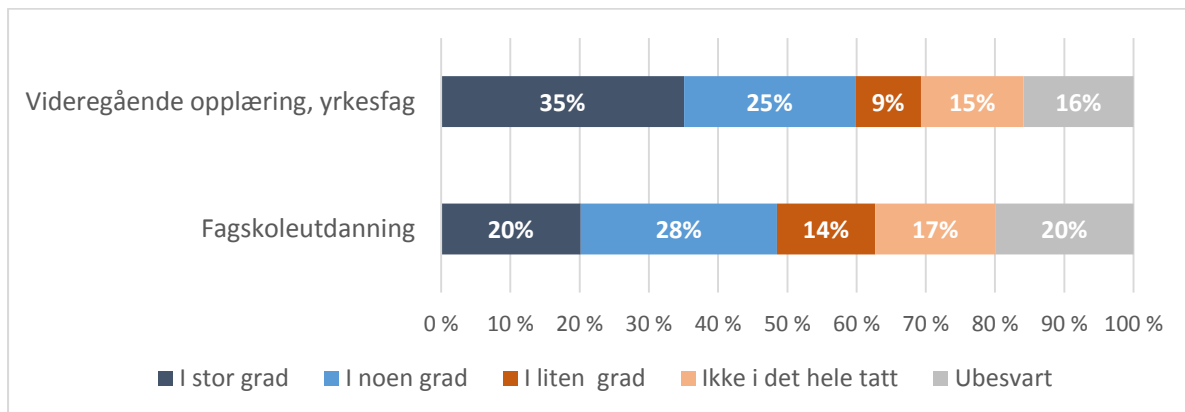
Espen Solberg, Kristoffer Rørstad, Tone Cecilie Carlsten, Pål Børing

Stort behov for fagarbeidere blant NHOs medlemsbedrifter

Tall fra NHOs kompetansebarometer 2015 viser at omtrent hver tredje NHO-bedrift har et stort behov for ansatte med yrkesfag. Fagskoleutdanning er også høyt etterspurt. Behovet finnes i de fleste landsforeningene. Det fordeler seg også jevnt på bedriftsstørrelse. Blant yrkesfaglige retninger er byggfag etterspurt av flest bedrifter

Behovet for fagarbeidere og fagskoleutdannet arbeidskraft har fått stor oppmerksomhet i utdanningspolitikken de siste årene. I store deler av arbeidslivet pekes det på et behov for fagutdannet arbeidskraft. Samtidig er det mange yrkesfagelever som faller fra utdanningen eller begynner i andre studieløp.

Figur 1 viser totalbildet for alle de 5 685 bedriftene som har svart i årets utgave av NHOs kompetansebarometer. Vi ser at 60 prosent av NHO-bedriftene har behov for yrkesfaglig kompetanse, og 35 prosent har et stort behov. Videre sier nesten halvparten at de trenger ansatte med fagskoleutdanning.

Figur 1: NHO-bedriftenes behov for yrkesfaglig og fagskoleutdannet kompetanse, etter grad av behov (N= 5 685)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

NHOs kompetansebarometer er en kartlegging av kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter. Undersøkelsen gjennomføres årlig, og 2015-versjonen er andre utgave av barometeret. Mer enn 5 600 bedrifter har besvart, noe som utgjør 33 prosent av det samlede utvalget. Bedriftene representerer alle regioner og landsforeninger i NHO-systemet. Hovedresultater fra undersøkelsen vil bli presentert samlet i en egen rapport som utgis i mars 2015. Dette er ett av flere temanotater som bygger på datamaterialet.

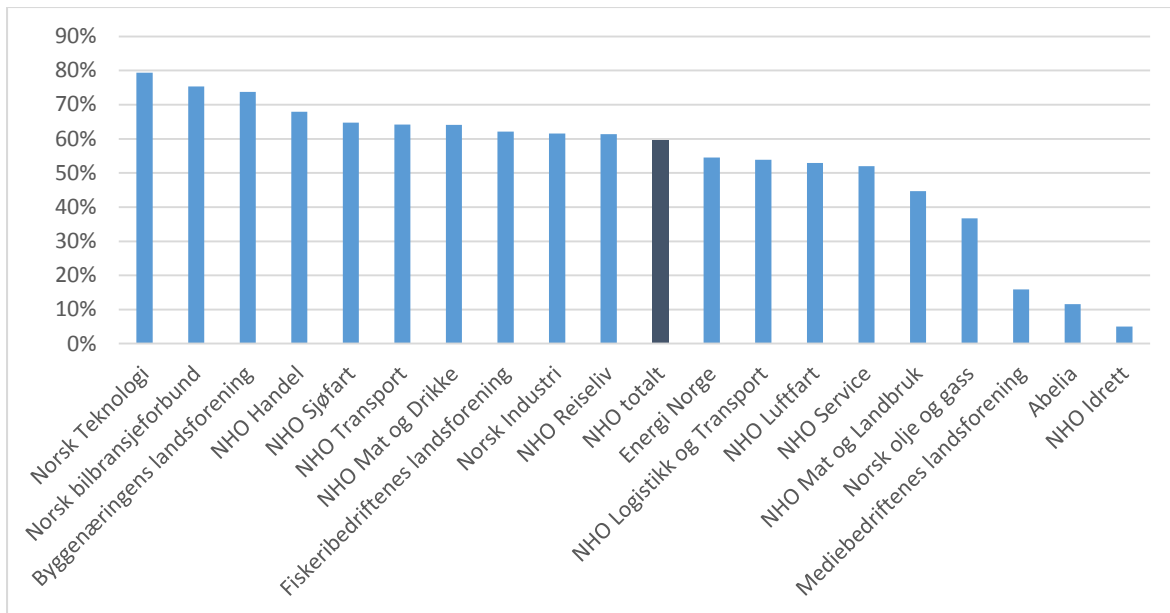
Hva er forskjellen på yrkesfag og fagskole?

Yrkesfaglig utdanning er videregående opplæring som fører fram til yrkeskompetanse etter 3-5 år, hvorav to av årene ofte er læring i en bedrift eller institusjon. Yrkesfaglig utdanning er et alternativ til studieforberedende utdanningsprogram, som kvalifiserer for videre studier innen høyere utdanning. Det finnes ni yrkesfaglige programmer man kan velge mellom. I de siste årskull er det omtrent halvparten som har valgt yrkesfaglig utdanning. Men andelen yrkesfagelever synker betydelig gjennom studieløpet. Av det årskullet som begynte på yrkesfag i 2008, hadde 26 prosent sluttet og 8 prosent strøket i ett eller flere fag. Knappt 30 prosent av årskullet hadde fullført og oppnådd yrkeskompetanse i 2013 (SSB 2014).

Fagskoleutdanninger er korte, yrkesrettede utdanninger som bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse. De har et omfang tilsvarende minimum et halvt studieår og maksimum to studieår. En fagskoleutdanning er derfor et kortere og mer yrkesrettet alternativ til universitets- og høyskoleutdanning. Tekniske fagskoler utgjør en sentral del av fagskoletilbudet. I 2013 var det til sammen 16 400 studenter som tok fagskoleutdanning i Norge. Til sammenligning var det 236 000 studenter ved norske universiteter og høyskoler samme år (Kunnskapsdepartementet, 2014)

Fagarbeidere er etterspurt i mange bransjer

Behovet for yrkesfaglig kompetanse er utbredt blant flere av NHOs landsforeninger. I 14 av 19 landsforeninger sier minst halvparten av bedriftene at de trenger ansatte med yrkesfag. Behovet er mest fremtredende blant bedrifter i Byggenæringens landsforening (BNL), Norges bilbransjeforbund (NBF) og i Norsk Teknologi. Her sier 70-80 prosent at de i stor eller noen grad har behov for yrkesfaglig kompetanse. I den andre enden av skalaen finner vi bedrifter organisert i Abelia og Mediebedriftenes landsforening. Tidligere undersøkelser har vist at disse bedriftene til gjengjeld har et høyt behov for utdanning på mastergradsnivå (Solberg m.fl. 2014).

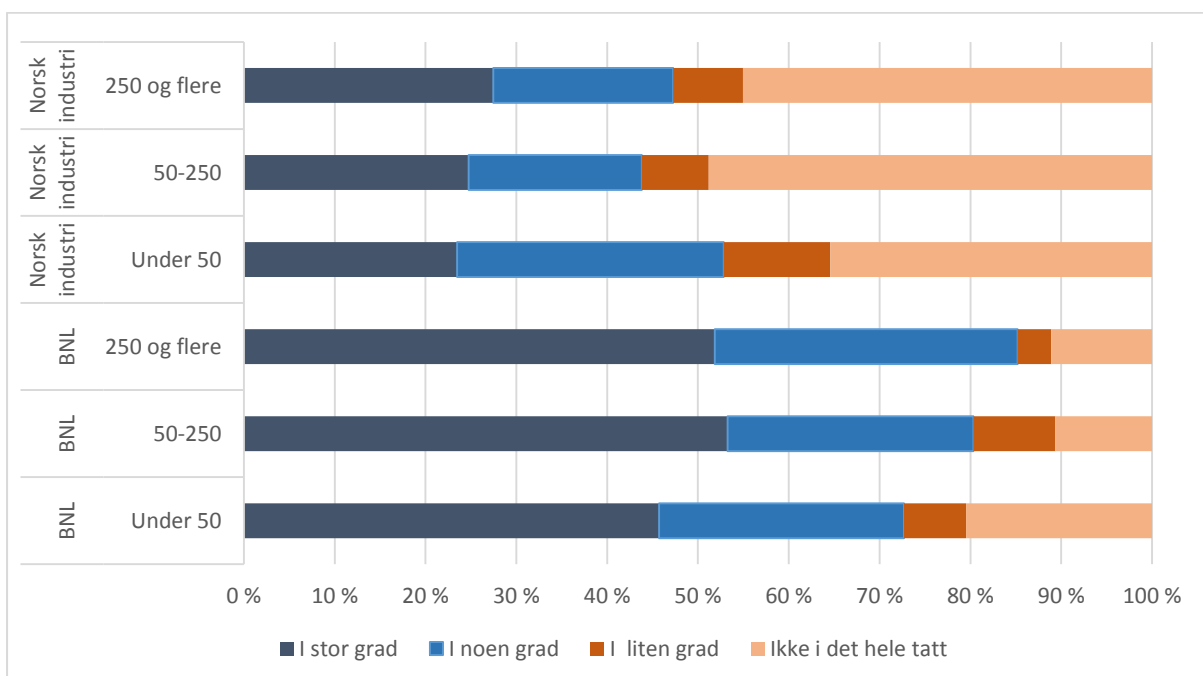

Figur 2: Andel NHO-bedrifter som har stort eller noe behov for yrkesfaglig kompetanse, etter landsforening (N= 5 685)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Også store bedrifter trenger fagarbeidere

Erfaringsmessig varierer bedriftenes behov for kompetanse med bedriftsstørrelse. Hovedmønsteret er at høyere utdanning på mastergradsnivå er mer etterspurt i større bedrifter enn i små bedrifter. (Solberg og Børing 2015). Likevel er behovet for fagarbeidere stort også i store bedrifter (Olsen m.fl. 2015). Figuren nedenfor viser svarene etter bedriftsstørrelse for to av de største landsforeningene i NHO, nemlig Byggenæringens landsforening og Norsk Industri.

Figur 3: Andel bedrifter i Norsk industri og Byggenæringens landsforening (BNL) med behov for yrkesfaglig kompetanse, etter bedriftsstørrelse målt som antall årsverk (N= 1968)

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

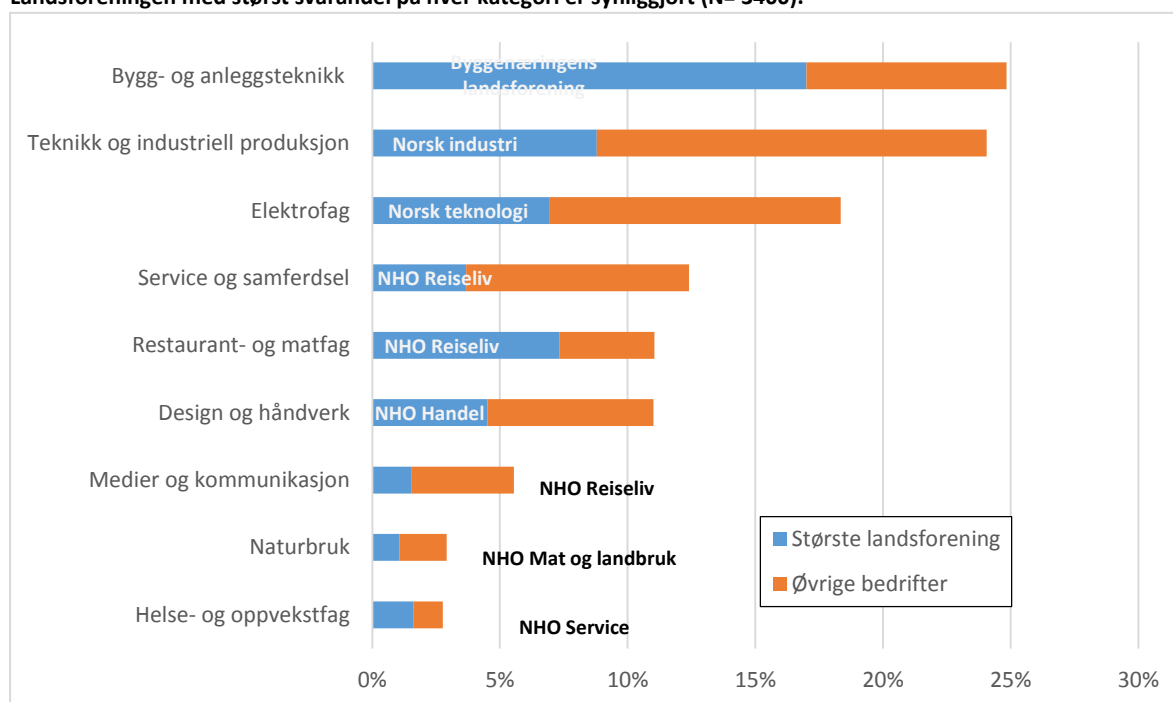
Samlet er behovet for fagarbeidere vesentlig høyere blant bedriftene i Byggenæringens landsforening enn i Norsk Industri. Men bedriftsstørrelse ser ikke ut til å utgjøre noen stor forskjell i noen av landsforeningene. Spesielt er det interessant at bedrifter som oppgir *stort* behov for fagarbeidere, er såpass jevnt fordelt på bedriftsstørrelse. Det indikerer at storbedriftenes behov for fagarbeidere ikke bare er knyttet til å dekke noen enkeltfunksjoner, men utgjør sentral kompetanse for virksomheten som helhet.

Det samme mønsteret framtrer hvis vi ser utover disse to landsforeningene. Ser vi på de 20 største NHO-bedriftene¹ som har svart, sier 39 prosent at de har et stort behov for fagarbeidere, mens 33 prosent har et visst behov. Blant alle NHO-bedriftene i utvalget under 20 årsverk sier 57 prosent at de har behov for fagarbeidere, hvor en tredjedel oppgir at behovet er stort. Bedriftene med under 20 årsverk står for 60 prosent av alle bedriftene som har svart.

Byggfag mest etterspurte yrkesfagretning

Årets undersøkelse omfattet også et oppfølgingsspørsmål om hva slags yrkesfaglig utdanning bedriftene har behov for. Her kunne bedriftene velge mellom ni hovedretninger basert på de ni programmene som yrkesfagelever kan velge mellom det første året. Svarene var ikke gjensidig utelukkende, så det var mulig for bedriftene å oppgi flere preferanser. Figur 4 viser at det er flest bedrifter som etterspør ansatte med yrkesfaglig utdanning fra bygg og anleggsteknikk. Deretter følger teknikk og industriell produksjon og elektrofag.

Figur 4: Andel NHO-bedrifter med behov for yrkesfaglig kompetanse etter type yrkesfag/utdanningsprogram. Landsforeningen med størst svarandel på hver kategori er synliggjort (N= 3400).

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

¹ De 20 største bedriftene er fordelt på 36 respondenter fordi noen er fordelt på flere landsforeninger/regioner. Svar fra så få enheter må leses med store forbehold og betraktes som en illustrasjon mer enn et representativt utvalg for de største bedriftene.

Ikke overraskende er det størst behov for fagarbeidere innen byggfag, hovedsakelig rapportert fra bedrifter innen Byggenæringens landsforening (BNL). Nesten 70 prosent av bedriftene som har svart Bygg og anleggsteknikk som preferanse, er organisert i denne landsforeningen. For Teknikk og industriell produksjon står Norsk Industri for de fleste svarene, mens bedrifter i Norsk Teknologi står for de fleste svarene på Elektrofag. Elektrofag og Teknikk og industriell produksjon framstår samtidig som de fagretningene hvor etterspørselen er spredt på flest landsforeninger. Disse fagene ser dermed ut til å være anvendbare i flere bransjer.

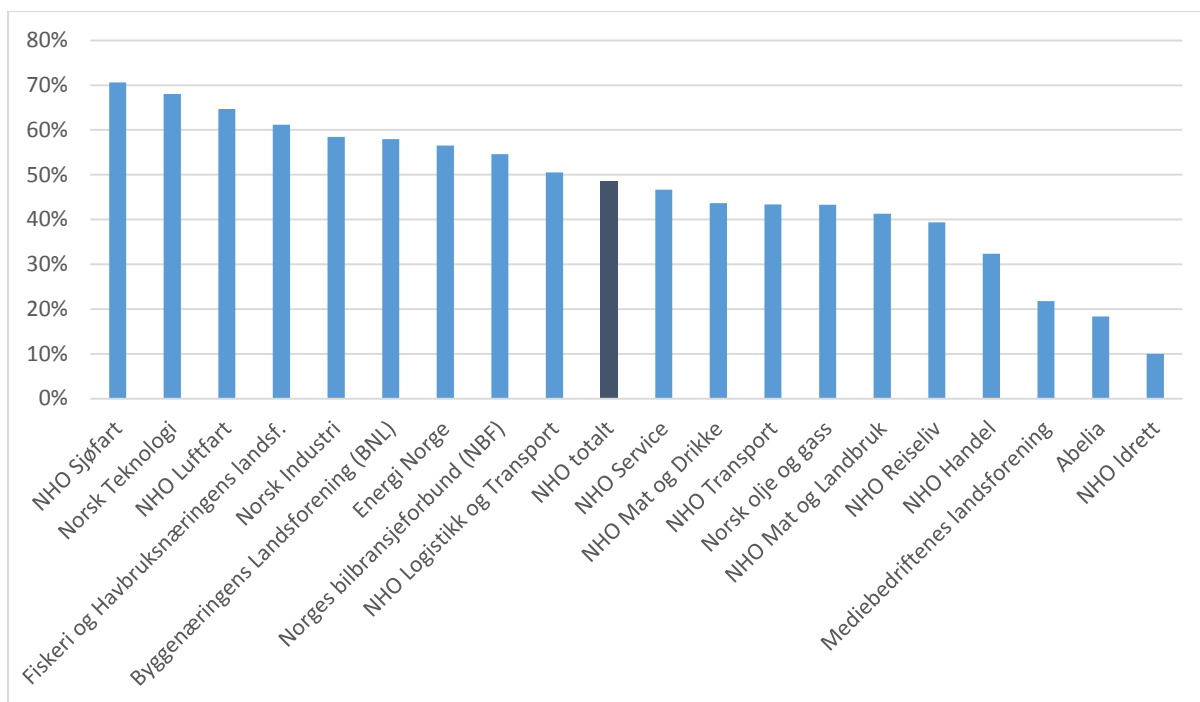
Til dette bildet må det tilføyes at NHOs medlemsmasse ikke er representativ for hele næringslivet eller arbeidslivet i Norge. En relativt stor andel av NHO-bedriftene opererer innenfor næringer som bygg og anlegg, industri og reiseliv. Dette mønsteret er naturlig nok også til stede i det utvalget av bedrifter som er spurt i denne undersøkelsen. Følgelig er det naturlig at byggfag utgjør et stort behov blant NHO-bedriftene, mens for eksempel helse- og oppvekstfag er mindre etterspurt. Samtidig har SSBs siste framskrivninger anslått at Norge kan få et samlet underskudd på 30 000 fagarbeidere innen bygg- og anleggsfag (Stølen et al 2014).

Fortsatt stort behov for fagskoleutdannede

I tillegg til behovet for fagarbeidere har flere undersøkelser avdekket et stort behov også for arbeidskraft med fagskoleutdanning (utdanning som bygger på videregående opplæring, se tekstboks side 2). Funn fra NIFUs kandidatundersøkelser indikerer dessuten at de som tar fagskoleutdanning, kommer raskt i relevant jobb (Caspersen, Støren, & Waagene, 2012; Waagene & Støren, 2013).

I Kompetansebarometeret for 2015 sier nesten halvparten av NHO-bedriftene at de har behov for ansatte med fagskoleutdanning, mens 20 prosent sier at behovet er stort. Dette er ganske nøyaktig samme andeler som i fjorårets kompetansebarometer (Moen, Rørstad og Solberg, 2014). Det indikerer at behovet er ganske stabilt, selv om arbeidsmarkedet innenfor mange næringer er betydelig endret i løpet av det siste året.

Figuren nedenfor viser hvordan behovet for fagskoleutdannet arbeidskraft er fordelt på ulike landsforeninger i NHO.

Figur 5: Andel NHO-bedrifter med stort eller noe behov for fagskoleutdanning, fordelt på landsforening (N= 5685).

Kilde: NIFU/NHOs kompetansebarometer 2015

Fordelingen på landsforening viser omtrent det samme mønsteret som for yrkesfag (jf. figur 2). Det er altså mange landsforeninger hvor det er stort samsvar mellom behovet for fagskole og yrkesfag. Det samme ser vi for den enkelte bedrift. Blant de 3 400 bedriftene som svarte at de har behov for yrkesfag, svarte 2/3 at de også har behov for fagskole.

Samtidig er det noen forskjeller mellom landsforeninger. Bedriftene innenfor Byggenæringens landsforening, Norges bilbransjeforbund og NHO Reiseliv har merkbart mer behov for yrkesfag enn fagskole. Omvendt framstår fagskoleutdanning som viktigere enn yrkesfag blant Abelia-bedriftene og bedriftene i Norsk olje og gass, og til dels i Norsk Industri.

Konklusjon

Kompetansebarometeret for 2015 avdekker at NHOs medlemsbedrifter har et stort behov for både fagarbeidere og fagskoleutdannet personale. Behovet for begge utdanninger er betydelig i de fleste av NHOs 19 landsforeninger. Videre virker behovet for ansatte med yrkesfaglig bakgrunn å være like stort i store som i små bedrifter.

Resultatene bekrefter dermed hovedinntrykket fra andre undersøkelser og framskrivninger om behovet for faglært arbeidskraft i Norge. Undersøkelsen tilsier også at det er behov for fortsatt satsing på rekruttering, gjennomføring og kvalitet i norsk yrkesopplæring og fagskoleutdanning.

Samtidig må det presiseres at en stor andel av NHOs medlemsbedrifter opererer i næringer hvor det er et *spesielt* behov for fagarbeidere og fagskoleutdannet arbeidskraft. Omfanget og innretningen på behovene reflekterer dermed NHOs medlemsmasse og ikke nødvendigvis kompetansebehovene i næringslivet og arbeidslivet generelt.

Dette notatet ser dessuten spesifikt på yrkesfag og fagskoleutdanning. Mange av bedriftene som har behov for slik utdanning, vil i tillegg ha behov for kompetanse på andre utdanningsnivåer. Disse

behovene er ikke omtalt her, og vil bli presentert i forbindelse med den samlede presentasjonen av NHOs kompetansebarometer 2015.

Referanser (må oppdateres):

Caspersen, J., Støren, L. A., & Waagene, E. (2012). Fagskoleutdannede: hvem de er og hvor de går (Vol. 31/2012). Oslo: NIFU.

H.-M Gjefsen, T. Gunnes og N.-M Stølen (2014) Framskrivinger av befolkning og arbeidsstyrke etter utdanning med alternative forutsetninger for innvandring

Kunnskapsdepartementet. (2014). Tilstandsrapport Fagskoler 2013. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Olsen, D. S., Carlsten, T. C & Rørstad, K. (2015). Kompetansebehov i kraftnæringen. En tilleggsstudie basert på Kompetansebarometeret 2014. NIFU-rapport under publisering. Oslo: NIFU.

Solberg, E., Børing, P. (2015). Kompetansebehov i Norsk industri – NIFU Arbeidsnotat (under publisering). Oslo: NIFU.

Solberg, E., Rørstad, K., Børing, P., & Carlsten, T. C. (2014). Kompetansebarometer for NHO – bedriftene: Hovedresultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2014. NIFU Arbeidsnotat (Vol. 7/2014). Oslo: NIFU.

SSB (2014). Gjennomstrømning i videregående opplæring, etter alder, studieretning og sluttkompetanse. Tabell 08777.

Waagene, Erica; Støren, Liv Anne; (2013). Fagskoleutdannedes studiesituasjon og arbeidsmarkedssituasjon: Kandidatundersøkelse blant fagskoleutdannede uteksaminert våren 2012 (Vol. 40/2013). Oslo: NIFU